

FRANCINE HOUBEN —

‘Ik heb een groot verlangen de wereld mooier te maken’

Ze is Neerlands enige vrouwelijke **STARARCHITECT**, **Francine Houben**.

Bezig aan de beste en de grootste gebouwen uit haar **CARRIÈRE**.

Vogue sprak haar over *intuïtie* als onderschatte **KRACHT**, woede als motor en optimisme als leitmotiv. ‘Ik wil ruimtes maken die *inspireren*.’

— INTERVIEW MARINA DE VRIES,
FOTOGRAFIE MARCO VAN RIJT

‘Welkom in Birmingham,’ zegt de vrouw die zo-even nog onopvallend stond te bellen. Zacht en hartelijk rollen de woorden uit haar mond, alsof dit haar stad is en zij de gastvrouw. Ze heeft een lange, zwarte jas aan met ingeweven lussen, een Chanel-tas onder de arm en roodgestifte lippen. Francine Houben (58), baas van een groot architectenkantoor in Delft, is een stoere vrouw, met een warme, enigszins schuchtere blik.

‘Oh, hallo,’ zegt ze tegen de taxichauffeur, een fan die uitstapt om haar te begroeten. Hij heeft zojuist in de taxi omstandig uitgelegd dat de nieuwe bibliotheek van Houben – de grootste van Europa – als pronkstuk weer glans en trots gaat geven aan de voormalige industriestad.

‘Een ongelooflijk eervolle en mooie opdracht,’ reageert Houben. Ze pelt om de stad in te gaan en Birmingham door haar ogen te tonen. Zelf heeft ze er in het begin drie dagen rondgezworven, een optreden van Tina Turner bezocht en tientallen foto’s gemaakt; van de mensen, de pleinen en de gebouwen. Pas toen gaf Birmingham zijn schoonheid prijs. Zo verovert ze vaker een onbekende stad, bij voorkeur samen met haar man. ‘Dan weet die ook waar ik de komende vijf tot zeven jaar uithang, want zo lang duurt het bouwen.’

Het slotstuk van de wandeling is Houbens nieuwe bibliotheek, die op 3 september officieel opengaat. De megabibliotheek is ontworpen als een ontdekkingsreis, met steeds andere betoverende ruimtes. ‘Kijk,’ zegt ze, terwijl ze halverwege de *red-line*, het voetgangersdistrict, opeens naar links zwenkt: ‘De oude bibliotheek.’ Ze duwt haar neus tegen het raam van de betonnen bunker, om zich te verbazen over zijn somberheid. ‘Prins Charles zei ooit: “Hier wil je eerder boeken verbranden dan lezen.”’ Verwonderde lach. Haar eigen bibliotheek, even verderop, is in alles het tegenovergestelde: een juwelendoos van glas, ingepakt in gouden cirkels, met daglicht dat overal royaal binnenstroomt.

Houben is de avond ervoor al naar Birmingham gevlogen en heeft haar intrek genomen in het chique Hyatt Hotel, pal tegenover de bibliotheek. Nog deze middag vliegt ze door naar Londen voor een lezing. Morgen reist ze terug naar Rotterdam, waar ze woont, en naar Delft, waar ze werkt, om de dag daarna haar spullen weer te pakken. Ze is eigenlijk altijd onderweg om een van haar projecten-in-aanbouw te bezoeken. In Bakoe, Azerbeidzjan, verrijst een groot congresgebouw van haar hand, in Boston een stadskantoor en in Taiwan een superopera annex theater. En waar ze ook is, ze hanteert hetzelfde ritme. ‘Ik ga om elf uur slapen, sta om zes uur op en ga dan lekker zwemmen en ontbijten. Zonder koffie. Ik heb nog nooit →

‘Mijn jeugd was tijdens wederopbouw. Wij dachten dat er een betere tijd zou aanbreken. Dat optimisme heb ik nog steeds’

Spijkerblouse en jeans LEVI'S
Zwarte leren schoenen
RICK OWENS via CARMACOMA
Ringen met zwarte diamant
ROSA MARIA via CARMACOMA

in mijn leven koffie gedronken.' Soms schrijft ze in haar agenda wanneer het bedtijd is. 'Dat doe ik als ik in een jetlagzone in het Nederlandse ritme wil blijven. Ik heb zeven uur slaap nodig, anders draai ik door. Architectuur is mijn passie, maar 't is ook topsport.'

En een vierentwintiguursbaan. Ze is, zegt ze, altijd aan het werk, met zwemmen en slapen als enige ontspanning. Aan kranten lezen, of een boek, komt ze niet toe. 'Gelukkig leest mijn man tien kranten en heel veel boeken. Hij praat mij bij.' Hans Andersson is haar man, medeoprichter van het bekende adviesbureau Andersson Elffers Felix. Hij is voorzitter van de VARA en was in het verleden als bestuurder onder meer betrokken bij het Stedelijk Museum in Amsterdam.

Houben is onze enige internationaal aan de weg timmerende vrouwelijke *starchitect*. Ook in andere landen staan er nauwelijks vrouwelijke architecten aan de wereldtop. Zelf zegt ze het zo: 'Je hebt Sejima, Zaha en mij.' Sejima is de Japanse Kazuyo Sejima (die samen met Ryue Nishizama het beroemde architectenbureau

Sanaa leidt) en Zaha is de Brits-Iraanse Zaha Hadid. 'Twee van de drie zijn alleen. Zij hebben geen partner of kinderen. Ik prijs mezelf gelukkig dat ik dat wel heb.'

Met haar eerste man, Erick van Egeraat, ook een befaamd architect, kreeg ze drie kinderen. Ze scheidden toen zowel privé als in het werk de standpunten begonnen te schuiven. Houben nam de zorg voor de drie kinderen op zich. 'Ik gaf een keer een lezing in Bangkok. Die Thaise architecten vielen van hun stoel toen ze hoorden dat ik werk en moederschap combineer. Die dubbele taak is typisch Hollands. Zij hebben een huishoudster, een kok en een hulp voor de kinderen.'

Elk nieuw huis een feest

Delft, een maand eerder. We zitten in haar kantoor in een oud grachtenpand. Dat kantoor is van Mecanoo Architecten. Houben is oprichter, architect/directeur, creatief directeur en de baas. Ze heeft vijf partners en honderd medewerkers met 25 nationaliteiten. Zelf richt ze zich vooral op opdrachten uit het buitenland.

Voor het eerst sinds ze in de jaren negentig extreem veel is gaan reizen, heeft ze een pauze ingelast. Vier weken pas op de plaats. 'Ik wil even rustig bijpraten met al mijn medewerkers.'

Ze zit aan het hoofd van de vergadertafel en poetst haar bril – 'vette glazen, dat had mijn vader vroeger ook altijd.' Intussen praat ze aan een stuk door, moeiteloos hippend van het ene naar het andere onderwerp. 'Als het te ver gaat, moet je het zeggen, hoor.'

Ze heeft nooit het plan gehad om architect te worden en dacht op de middelbare school niet over haar toekomst na. 'Ik hockeyde, kon makkelijk leren, deed aan theater en zat in de leerlingenraad. Ik was hyperactief en had het gevoel dat ik alle kanten op kon.'

Totdat twee oudere broers haar meenamen naar Delft, waar zij al studeerden. Daar bezocht ze onder meer de imposante hal van de faculteit bouwkunde, waar maquettes werden gemaakt. 'Ik weet het nog tot op de seconde. Ik dacht meteen: *yes!* Dit wil ik.' Die passie is nooit meer weggegaan en hangt onlosmakelijk samen met een inzicht dat later daagde. Het bouwen is haar met de paplepel ingegoten. Het gezin Houben verhuisde om de drie of vier jaar, achter het werk van haar vader aan. Die was jurist bij de Staatsmijnen en zat later in het team dat vanuit Den Haag de Gasunie in Groningen oprichtte.

Niet alle broers en zussen vonden het aangenaam om keer op keer te verhuizen, maar Francine wel. 'Ik vond elk nieuw huis een feest. Ik was een nieuwsgierig kind, vond het leuk om mijn nieuwe omgeving te observeren en maakte makkelijk contact. Nu heb ik daar profijt van.'

De huizen waarin ze haar jeugd doorbracht, herinnert ze zich stuk voor stuk. 'Van elk huis heb ik wel iets meegenomen. In mijn zelfontworpen woning aan de Kralingse Plas heb ik zo'n groots uitzicht gemaakt, dat het elke dag vakantie lijkt. Ik maak graag grote, warme ontvangsthallen, zoals ons huis in Heerlen had. En omdat ik in Limburg ben geboren, houd ik van tactiele materialen en zachte heuvels. Mijn gebouwen hebben nogal eens niveaoverschillen.'

Wat ook meespeelt is dat het bouwen en verbouwen binnen het gezin een taak van haar moeder was. Haar moeder praatte met de aannemers. Zij maakte van elk huis een project en bereidde keer op keer een warm welkom voor haar man en vijf kinderen.

De bibliotheek in Birmingham kost bijna tweehonderd miljoen pond. Op de vraag waarom een gebouw ook in tijden van crisis eigenlijk zo veel geld waard is, blijft ze even stil. 'Ik heb niks met architecten die alleen voor zichzelf bouwen. Of die bezig zijn met een wedstrijdje hoog, hoger, hoogst. Gebouwen, zeker als de overheid ze betaalt, zijn een cadeau voor de lokale bevolking. Ik heb een groot verlangen om de wereld een beetje beter en mooier te maken.'

Ze schetst haar droom van de bibliotheek. Een sprookjesachtig gebouw aan de *sunny side* van het plein, waar alle culturen van Birmingham, arm, rijk, jong en oud elkaar tegenkomen. 'Ik wil onvergetelijke, warme ruimtes maken, die inspireren. Ik zie een vader met zijn zoon aan de hand, buiten op de tribunetrap. Het kind hoort uit de bibliotheek een flard muziek komen, en popelt om naar binnen te gaan, om kennis op te doen en schoonheid te ervaren, zowel voor het oog als voor het oor.'

Eigenlijk heet ze in haar gebouwen de wereld welkom, zoals haar moeder ooit haar gezin. Ze knikt haast onmerkbaar. Ze is zich ervan bewust dat haar verlangen bij anderen naïef kan overkomen. 'Ik ben de vierde van vijf kinderen en mijn jeugd was in de wederopbouwperiode. Wij hadden het idee dat er een nieuwe, betere tijd zou aanbreken. Ik ging vrij en vrolijk door het leven. Die *innocence* van toen en dat optimisme, heb ik inderdaad nog steeds.' Ze kijkt er overrompelend blij bij.

Even Cameron en Rutte rondleiden

Lunch, in Birmingham. We hebben met helm op en veiligheidsschoenen aan de bibliotheek in aanbouw bezocht. Houben heeft de prachtige, ronde ontvangsthallen laten zien, het spel van licht en schaduw en de royale *secret gardens* hoog in de lucht, waar iedereen kan zitten lezen. Nu zitten we in restaurant Park, met risotto en een glas water.

Ze pakt haar telefoon vol berichten en beantwoordt er een. Een sms'je van de werkster, die in Rotterdam de tuin op orde aan het brengen is. 'Sorry hoor, deze moet even. Ik moet ook nog een huishouden runnen, hè.'

'Het stadsbestuur van Birmingham wilde graag een icoon. Ik heb verteld dat ik iets maak wat mooi, uitbundig en feestelijk is, maar geen icoon. Ik maak een people's palace'

Ringen met zwarte diamant
ROSA MARIA via CARMACOMA

Net als in Delft switcht ze vloeiend van dagelijks leven naar werk en van de werkster naar Mike Whitby, de voormalige burgemeester van Birmingham, met wie ze regelmatig lunchte in restaurant Park. Zo staat ze op een steiger in een gebouw in aanbouw, zo geeft ze een lezing voor honderden studenten, of leidt ze de premiers Cameron van Groot-Brittannië en Rutte van Nederland rond door haar bibliotheek. Altijd zorgt ze ervoor dat ze er goed uitziet. 'Ik houd van kleding met een klassieke schoonheid, van de geplooidde weefsels van de Japanse ontwerper Issey Miyake uit zijn beginperiode en van stoffen die lang meegaan.'

Het grootste deel van haar garderobe is, zoals bij de meeste architecten, zwart. Die kleur combineert ze graag met felrood of blauw, in shawls, sieraden, schoenen en jases.

De gebeeldhouwde kleding van Miyake is ook favoriet bij de Britse vrouwelijke toparchitect, *Dame Zaha Hadid*. Maar de voorzichtige constatering dat Houben de Hadid is van de Lage Landen werpt ze snel van zich af. 'Ik kom Zaha regelmatig tegen, maar dat is toch anders, hoor. Als zij ergens binnenkomt, komt er echt iemand binnen. Alles aan haar, van haar gebouwen tot aan haar verschijning, draait om imago. Ik vind dat bewonderenswaardig, maar ben toch anders. Al is het maar omdat ik niet, zoals zij, tot de rijkste vrouwen van het land hoor.'

Hadid heeft recentelijk een spectaculair huis ontworpen voor model Naomi Campbell en voor haar rijke, Russische *lover*. Houben is niet jaloers, ze heeft zelf genoeg leuke opdrachtgevers, maar zo'n huis zou ze best willen ontwerpen. 'Jaaa. Tuurlijk, leuk! We zijn laatst allebei uitgenodigd door een Taiwanese dame, die graag met een vrouwelijke architect wil werken. Maar ik denk dat Zaha de opdracht binnensleept.' Zowel de Taiwanese opdrachtgeefster als Hadid houden ervan hun rijkdom en glamour uitbundig te tonen. 'Ik hou ook van mooie dingen, maar kom toch uit een cultuur van minder pracht en praal.'

Houben, op haar beurt, heeft wel mooi de opdracht voor de bibliotheek in Birmingham weggekaapt voor de neus van topbureaus als OMA van Rem Koolhaas en Foster + Partners van Sir Norman Foster. Met hun iconische gebouwen krijgen zij wereldwijd vaak de belangrijkste opdrachten. Zo ontwierp OMA het hoofdkantoor van de Chinese televisie in Beijing. 'Het stadsbestuur van Birmingham wilde ook graag een icoon. Ik heb ze verteld dat ik iets maak wat absoluut mooi, uitbundig en feestelijk is. Maar ik maak geen icoon. Ik maak een *people's palace*, een paleis van en voor het volk.' Met die belofte was deze prestigieuze opdracht voor Houben. →

Artist impressions van het
Wei-Wu-Ying Center for the Arts,
Kaohsiung, Taiwan

Artist impressions van de
bibliotheek in Birmingham

Ze is zacht en geduldig, in Birmingham en in Delft. In de laatste stad stoot ze aan de vergadertafel met haar laptop een kop thee om, loopt zonder blikken of blozen naar haar personal assistant Nelleke, die het onmerkbaar oplost. Om zich staande te houden tussen zulke gigantische concurrenten, om zulke grote opdrachten te krijgen en tot een goed einde te brengen, moet ze echter ook over een eigenwijze, dominante kant beschikken. 'Ja, dat denk ik ook, ja. Ik ben zeker niet alleen lief.' Een voorbeeld komt, ook na enig getouwtrek, niet.

Ze kan ongeduldig zijn en kortaf, vertelt ze, en in zo'n hoog tempo denken en handelen, dat mensen haar niet kunnen volgen. 'Maar ik ben me daarvan bewust. Dat is al wat.' Als baas let ze erop dat ze haar medewerkers veel ruimte geeft. 'Anders groeien ze niet en gaan ze weg, terwijl ik juist zo blij met ze ben, en hen graag wil houden.' Maar du moment dat er twijfel opkomt en er knopen doorgehakt moeten worden, is Houben aan zet. 'Ik ben wel de kapitein op het schip. In geval van twijfel beslis ik.'

Zo groot is haar bureau inmiddels, dat ze de verjaardagen van al haar medewerkers niet uit haar hoofd kent. Ook de namen van hun partners kent ze niet. Ze laat de uitvoering van het personeelsbeleid over aan anderen. Maar ze houdt wel elk jaar de kerstspeech. En neemt het hele bureau jaarlijks mee naar de boerderij die ze samen met haar man bezit, op de rand van Brabant en Gelderland. Tot in de late uurtjes eten, drinken, dansen, slapen.

Valse tactieken

In eerdere interviews zei Houben dat ze nogal eens werkt vanuit woede. In het begin van haar carrière wond ze zich op over een fout geplaatst douchepuutje, later over de lelijkheid van de snelweg, waar onappetijtelijke kantoordozen het uitzicht op de wolkenlucht verpesten. Hoewel het met de jaren minder is geworden, is ze af en toe nog steeds functioneel boos. 'Woede is energie. Als ik boos ben, wil ik dingen oplossen.'

Boos was ze toen het door haar geschetste Nationaal Historisch Museum door een ander bureau ontworpen dreigde te worden. Het prestigeproject is inmiddels van de baan. Boos was ze ook toen OMA de wedstrijd won om het stadskantoor van Rotterdam te ontwerpen. Samen met andere bureaus voerde ze een juridisch gevecht, dat werd verloren. 'Ik kan prima tegen mijn verlies, maar ik kan er niet tegen als het niet eerlijk gaat. In mijn branche worden soms rare spelletjes gespeeld.' Zo zou het door OMA ingediende plan het maximaal toegestane budget overschrijden en trok de jury zich niks aan van de publieksfavoriet.

Een andere emotie waarvoor Houben een lans breekt, is intuïtie. 'De beste wetenschappelijke en medische ontdekkingen komen voort uit intuïtie. Intuïtie is niet mysterieus, het heeft met kennis en ervaring te maken. Ik doe veel vanuit een persoonlijke keuze of vanuit een persoonlijk moment.'

Dan loopt ze in Venetië en ziet ze de kapel voor zich, waarvoor ze zojuist een opdracht heeft gekregen. 'Een rond gebouw, met een gouden dak, een expressieve, blauwe wand en lichtinval als in het Pantheon. Precies zo is het geworden.'

Soms stuit haar benadering van het vak op weerstand. In de kapel Heilige Maria der Engelen voor de Rotterdamse begraafplaats St. Laurentius heeft ze nadrukkelijk haar visie op leven en dood en op afscheid nemen verwerkt. 'Ik wil dat mensen aan de ene kant binnenkomen en door een andere deur weer naar buiten gaan, zodat het leven symbolisch doorgaat. Sommigen vinden

dat te persoonlijk, niet rationeel. Maar iedereen die in die kapel komt, vindt hem prachtig.'

Op de vraag of ze naar haar gevoel genoeg waardering krijgt in Nederland, antwoordt ze schuchter. 'Ehm, best wel. Ik ben nuchter hoor.' Onlangs sleepte ze bovendien de Amsterdamse Architectuurprijs in de wacht. Maar enkele jaren geleden was ze gepikeerd dat ze niet was uitgenodigd om een plan in te dienen voor de verbouwing van het Rijksmuseum. 'Ja, sorry hoor, ik ben nu eenmaal ambitieus. Ik had die verbouwing graag gedaan. Er waren zeven architecten uitgenodigd, alle zeven mannen. Laat ik het zo zeggen: het was voor mij een stimulans om ook in het buitenland te gaan werken.'

Dat was, achteraf gezien, een zegen. Juist door het werken in het buitenland is haar bureau ongeschonden in de nieuwe economie aangeland.

Kindje

Tijdens de lunch in Birmingham komt Houben terug op een eerdere vraag. Hoe het was, om na een maand afwezigheid weer oog in oog te staan met de door haar ontworpen bibliotheek. Haar Amerikaanse collega Frank Gehry typeerde het weerzien met het door hem ontworpen Guggenheim Museum in Bilbao ooit als een tête-à-tête met een oude, vertrouwde vriend. 'Voor mij is de bibliotheek meer een kind. Afscheid nemen zal pijn doen, straks.' Ze vertelt dat alle mooie opdrachten relatief vanzelf op haar pad zijn gekomen. Een dromenlijst voor de toekomst heeft ze niet. 'Ik ben een geprivilegieerd mens. Zoals ik nu werk, reis, de opdrachten die ik krijg, van zo'n leven had ik nooit kunnen dromen.' Wel probeert ze een opdracht te krijgen in Londen, waar haar oudste dochter woont en studeert. En ze gaat het Rosa Spierhuis in Laren herontwerpen, een woon- en werkcomplex voor oudere kunstenaars en wetenschappers.

Haar eigen ouders zijn 91 en 88. Samen met haar drie broers en zus zorgt Houben voor ze. Voor zich uit starend zegt ze: 'Ik denk dat ik later als ik oud ben bij mijn kinderen wil wonen. Ik vind de gezelligheid van samen zijn en voor elkaar zorgen van grote waarde.'

Alle drie de kinderen zijn in haar voetsporen getreden. Vanzelfsprekend, met zo'n bevlogen moeder, zou je denken. Dan verandert de stoere architect in een waakzame moeder. 'Ik dacht: doe het niet. Het is zo kwetsbaar met twee bekende architecten als ouders, in deze zwakke economie.' Maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan. En dan zegt ze vrolijk: 'Ik ben super trots op ze, hoor.' —

'Voor de Rijksmuseum-opdracht waren zeven architecten uitgenodigd, allemaal mannen. Voor mij een stimulans om ook in het buitenland te gaan werken'

'Intuïtie is niet mysterieus, het heeft met kennis en ervaring te maken'

*Spijkerblouse LEVI'S
Colbert JIL SANDER
via VAN RAVENSTEIN*

*Fotografie MARCO VAN RIJLT /
ERIC ELENBAAS AGENCY
Styling JORDY HUINDER /
ERIC ELENBAAS AGENCY
Haar en make-up EVA COPPER /
HOUSE OF ORANGE voor LA MER en
BOBBI BROWN
Met dank aan FAMILIE HOUBEN*